

ВИКОРИСТАННЯ РЕЙТИНГІВ ДЛЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ України

**РЕЗНІК Н.П., к.е.н., доцент,
Науково-дослідний економічний інститут, м. Київ**

Розглянуті питання стратегічного планування агропромислового комплексу із використанням рейтингів. Запропонована методика визначення рейтингу інвестиційної активності сільського господарства.

The questions of the strategic planning of agrarian and industrial complex are considered with the use of ratings. The method of determination of rating of investment activity of agriculture is offered.

Постановка проблеми. Нині значна увага приділяється прискореному розвитку агропромислового комплексу України. Зокрема у рамках «Антикризової програми уряду (Агропромисловий комплекс і розвиток сільської місцевості)» планується: підвищити рентабельність тваринництва та птахівництва, оновлення машинно-тракторного парку, здійснити технічне переозброєння діючих тваринницьких комплексів (ферм), сприяння створенню і функціонуванню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у галузях тваринництва, рослинництва та переробки сільськогосподарської продукції та ввести в експлуатацію нові потужності [1].

Для вирішення цих завдань планується:

- підвищення доступності довгострокових кредитів, що залучаються на строк до 5 – 8 років;
- зростання постачань за системою державного лізингу племінної худоби, техніки та устаткування для тваринництва та промислового рибництва на строк до 10 років;
- удосконалення заходів митно-тарифного регулювання шляхом затвердження розмірів квот та митних зборів на м'ясо і скасування ввізних митних зборів на технологічне устаткування для тваринництва, що не має вітчизняних аналогів;
- здешевлення кредитних ресурсів, що залучаються малими формами господарювання АПК України;

- розвиток інфраструктури обслуговування малих форм господарювання в АПК України;

- створення та розвиток мережі сільськогосподарських споживчих кооперативів (заготівельних, постачальницько-збутових, переробних, кредитних);

- розвиток системи земельно-іпотечного кредитування, що дозволить видавати кредити під заставу земельних ділянок та допоможе розв'язати проблему нестачі заставної бази для малих форм господарювання в АПК України.

У зв'язку із цим великого значення набуває стратегічне планування розвитку АПК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стратегічний розвиток АПК визначально впливає на суспільне сьогодення України, і тому низка дослідників приділяли йому значну увагу. Питанням стану і перспектив розвитку агропромислового комплексу присвячено праці провідних вітчизняних вчених О.Ю. Амосова, В.Я. Амбросова, В.А. Борисової, М.В. Гладія, М.Я. Дем'яненка, М.Й. Маліка, Б.Я. Панасюка, Ж.В. Поплавської, З.В. Смаль, І.В. Сурай, О.М. Царенка, А.О. Чемериса В.В. Юрчишина, В.М. Яценка та інших. В їхніх роботах аналізуються проблеми державного управління АПК України. Хоча деякі аспекти є недостатньо дослідженими.

Найбільш системно такі проблемні питання, як методологія розробки стратегії продовольчої безпеки, класифікація та ієрархія національних цінностей та національних інтересів, місце та роль стратегічного планування у сфері АПК досліджені у роботах вітчизняного вченого П.Т. Саблука [2, 3].

У той же час аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що існуючі теоретичні засади стратегічного планування у сфері забезпечення продовольчої безпеки не повною мірою відповідають реаліям України, яка сьогодні перебуває в стадії динамічної трансформації в умовах суттєвої непередбачуваності та невизначеності, не враховують розвиток гео економічної ситуації навколо України та тенденції її зміни, вплив світових глобалізаційних процесів, викликів, небезпек та загроз національному аграрному ринку, реалізації та просуванню національних інтересів, реальних та прогнозних можливостей країни стосовно реагування на ці загрози. Ці теорії, розроблені для стабільних промислово-розвинутих країн і

призначені переважно для застосування у сфері бізнесу, недостатньо враховують особливості державного управління забезпеченням продовольчої безпеки країни.

Метою статті є визначення елементів та етапів стратегічного планування розвитку агропромислового комплексу, що характеризують його рейтинг. Обґрунтування переваг застосування рейтингу для планування розвитку АПК в цілому і сільського господарства зокрема.

Виклад основного матеріалу. Стратегічне планування – безперервний процес, певний алгоритм кроків, який, якщо наслідувати його правильно, сприятиме ефективному та обґрунтованому ухваленню рішень.

Реалізація комплексу заходів із стратегічного планування сільського господарства дозволяє забезпечити:

- визначення стратегічних цілей розвитку сільського господарства регіонів України;
- вибір ключових напрямів розвитку сільського господарства регіонів України;
- постановку завдань, виконання яких забезпечить досягнення цілей;
- передбачення можливих змін в умовах функціонування підприємств та розробку заходів із підвищення стійкості галузі за рахунок її гнучкості та пристосовності до змін.

Виділяють наступні основні етапи стратегічного планування:

- аналіз перспектив розвитку сільського господарства, завдання якого полягає у з'ясуванні тенденцій та чинників, які здатні змінити умови, що склалися;
- аналіз конкурентоспроможності регіонального сільського господарства;
- вибір стратегії на основі порівняння перспектив планування у різних видах діяльності та визначення пріоритетів у розподілі фінансових ресурсів за конкретними видами діяльності; контроль ефективності реалізації вибраної стратегії.

Важливим елементом стратегічного планування є контроль за поточним станом сільського господарства регіону та оцінка перспектив його розвитку. Ці завдання можна вирішити за допомогою рейтингу.

Рейтинг – це оцінка значущості, масштабності, важливості об'єкту (проблеми), що характеризується числовим показником або

номером місця, зайнятого ним серед схожих об'єктів.

3-поміж найбільш суттєвих ознак, що характеризують рейтинг, слід виділити:

- цільовий принцип формування рейтингу;
- принцип виділення та врахування різних чинників;
- формування рейтингу як комплексної оцінки;
- експертний характер оцінки початкових складових рейтингу;
- наявність чітко визначеної процедури розрахунку рейтингу.

Найважливіша особливість рейтингу полягає у тому, що сам рейтинг вже є результатом порівняльного аналізу. У свою чергу побудовані рейтинги можуть бути основою для подальшої порівняльної оцінки сільського господарства аналізованих регіонів з метою вибору програм економічного розвитку.

Тим самим обумовлена потреба у такій системі рейтингового аналізу, яка дозволила б найточніше визначати місце, зайняте регіоном відносно інших територій, залежно від цілей різних зацікавлених користувачів.

Основна проблема, що вирішується за допомогою подібного аналізу, – порівняння рівня розвитку сільського господарства різних регіонів при істотних відмінностях географічних та природно-кліматичних умов, а також фінансового потенціалу. Необхідність проведення подібного порівняльного аналізу очевидна, як на державному, так і на регіональному рівні.

Важливим питанням при побудові рейтингу є дотримання умов порівнюваності. Визначення теоретично достатніх значень порівнюваних показників – кращий варіант у інтегральній рейтинговій оцінці, оскільки тільки ці значення можна змінювати усередині груп при порівнянні сільського господарства різних регіонів та досягнути порівнюваності даних.

Рейтинг може використовуватися на декількох етапах стратегічного планування. Зокрема, на стадії аналізу інформації він може використовуватися для оцінки поточного стану сільського господарства конкретного регіону України. На стадії контролю рейтинг може використовуватися для оцінки ефективності реалізації обраної стратегії розвитку сільського господарства. Крім того, за допомогою рейтингів можна не лише аналізувати поточний стан сільського господарства, але і оцінювати, та відбирати різні варіанти рішень (альтернативи) розвитку цієї сфери діяльності. Таким чином, можна говорити про рейтинг як про один із методів ухвалення рішень

у процесі здійснення стратегічного планування [4].

Застосування рейтингу для планування розвитку сільського господарства України має ряд переваг:

- підвищується надійність процесу управління за рахунок зменшення обсягу оброблюваної інформації;
- скорочується час та знижуються витрати на ухвалення рішень;
- з'являється можливість комплексної оцінки різних варіантів з метою вибору найбільш ефективного із них;
- забезпечується прозорість механізму прийняття стратегічного плану, за рахунок адекватного порівняння його варіантів;
- врахування думок та вимоги різних зацікавлених сторін.

Для якісної побудови рейтингу необхідно виділити індикатори – основні відносні показники, що характеризують рівень розвитку сільського господарства.

Пропонується використовувати наступні показники:

- валовий обсяг виробництва продукції сільського господарства;
- обсяг інвестицій у основні засоби сільськогосподарських підприємств;
- рівень забезпеченості підприємств сільськогосподарською технікою;
- валовий збір сільськогосподарських культур;
- посівні площі сільськогосподарських культур;
- врожайність сільськогосподарських культур;
- внесення мінеральних (органічних) добрив під посіви сільськогосподарських культур;
- обсяг вирощування худоби та птиці у вартісному вираженні;
- продуктивність худоби та птиці.

Інформаційною базою для розрахунку індикаторів можуть слугувати дані офіційної статистичної звітності України. Для оцінки рівня розвитку АПК передбачається використовувати комплексний показник рівня розвитку сільського господарства (РРСГ).

Для побудови РРСГ були обрані три показники, що комплексно характеризують сільське господарство:

- валове виробництво продукції сільського господарства;
- інвестиції у основні засоби сільського господарства;
- забезпеченість сільськогосподарських підприємств технікою.

1. Коефіцієнт валового виробництва продукції сільського господарства:

$$K_{\text{в.с.г.}} = \frac{\text{ВСГ}}{\text{ТДЗ}},$$

де: ВСГ – валове виробництво продукції сільського господарства, ТДЗ – теоретично достатнє значення.

Обсяг валового виробництва продукції сільського господарства є сумою даних про обсяг продукції рослинництва і тваринництва сільгосптоваровиробників, у вартісній оцінці за фактично діючими цінами [5].

2. Коefіцієнт інвестицій у основні засоби сільського господарства:

$$K_{\text{і.о.з.}} = \frac{\text{ІОЗ}}{\text{ТДЗ}},$$

де: ІОЗ – інвестиції у основні засоби сільського господарства, ТДЗ – теоретично достатнє значення.

Інвестиціями у основні засоби сільського господарства є обсяг вкладень у придбання основних засобів [5].

3. Коefіцієнт забезпеченості підприємств сільськогосподарською технікою:

$$K_{\text{з.т.}} = \frac{\text{ЗСТ}}{\text{ТДЗ}},$$

де: ЗСТ – забезпеченість підприємств сільськогосподарською технікою, ТДЗ – теоретично достатнє значення.

Забезпеченість підприємств сільськогосподарською технікою визначається кількістю сільськогосподарської техніки, що припадає на 1 га ріллі [5].

Необхідно також правильно обрати теоретично достатнє значення для кожного із коefіцієнтів. Цей вибір має бути обґрунтований. Теоретично достатнім значенням можуть виступати планові значення вказаних показників, а також їх середні значення, узяті за три попередні звітні періоди.

Пропонована формула РРСГ виглядає таким чином:

$$PPCT = K_{в.с.г.} * 0,5 + K_{i.o.з.} * 0,333 + K_{з.т.} * 0,167,$$

де: $K_{в.с.г.}$ – коефіцієнт валового виробництва продукції сільського господарства, $K_{i.o.з.}$ – коефіцієнт інвестицій в основні засоби сільського господарства, $K_{з.т.}$ – коефіцієнт забезпеченості підприємств сільськогосподарською технікою.

Висновки. Таким чином, як один із методів стратегічного планування може використовуватися рейтинг.

Комплексний показник може використовуватися для порівняльної оцінки рівня розвитку сільського господарства різних регіонів України та контролю ефективності реалізації стратегічного плану. Запропонована методика може використовуватися органами державної влади для планування державної аграрної політики.

Список літератури:

1. «Антикризова програма уряду (Агропромисловий комплекс і розвиток сільської місцевості)» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www./minagro.kiev.ua> – офіційна сторінка Мінагрополітики.

2. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку вискоефективного агропромислового виробництва в Україні / [П.Т. Саблук] // Економіка АПК. – 2002. – №7. – С. 62-67.

3. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / [П.Т. Саблук] // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3-15.

4. Проект «Аграрна політика для людського розвитку». / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/agro>.

5. Економічна енциклопедія / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.studentbooks.com.ua>.

6. Загальнодержавна програма соціально-економічного розвитку українського села на період до 2015 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www./minagro.kiev.ua> – офіційна сторінка Мінагрополітики.